

SámiSoster ry

PL 41

99870 Inari

info@samisoster.fiwww.samisoster.fi**Lausunto**

21.9.2020

Sosiaali- ja terveysministeriö

Lausuntopyyntö: VN/8871/2019

Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta ja maakuntien perustamista koskevaksi lainsäädännöksi**Yhteenveto SámiSoster ry:n esityksistä:**A Sote-järjestämislakiluonnos

- *Lapin sote-maakunta tulisi velvoittaa lain 5 §:ään otettavilla säännöksillä järjestämään palveluja myös saamen kielellä ja saamelainen kulttuuri huomioiden saamelaisten kotiseutualueen sote-yksiköissä.*
- *Lapin sote-maakunnan vastuulle ehdotettua tehtävää tukea saamenkielisten palvelujen kehittämistä koko maassa tulisi konkretisoida lain 31 §:ssä jakamalla se pienempiin osatehtäviin ja osoittamalla ne Lapin sote-maakunnan saamen kielen lautakunnan hoidettavaksi sitä koskevan sote-maakuntalain 33 §:ssä. Nämä osatehtävät voisivat liittyä muun muassa asiantuntija-avun antamiseen, palvelujen koordinointiin ja yhdenmukaistamiseen, digitekniikan hyödyntämiseen sekä raportointiin.*

B Saamen kielilain muuttaminen

- *Saamelaiskäräjälain 3 §:n mukaiseen saamelaismääritelmään osoittavan viittaussäännöksen poistaminen lain 3 §:stä ei asiallisesti ottaen muuttaisi vallitsevaa oikeustilaa. Kun Suomen lainsäädännössä ei ole tällä hetkellä muuta määritelmää saamelaisesta ja kun saamen kielilain mukaiset oikeudet on turvattu saamelaisille, ei saamelaiskäräjälain mukaista saamelaisen määritelmää voida siten tässäkin yhteydessä mitenkään kiertää.*
- *Lain 16 §:ään ehdotetut muutokset merkitsivät toteutuessaan saamelaisten kielellisten oikeuksien heikkenemistä nykytasosta. Käytännössä heikennys kohdistuisi lähinnä Utsjoen saamelaisten oikeuksiin. Kielellisten oikeuksien ylläpitämiseksi tältä osin vähintään nykytasolla tulisi voimassa olevan saamen kielilain 16 §:n teksti ottaa sellaisenaan*

muutettavaksi ehdotetun lain 16 §:n 1 momentin sisällöksi ja lisätä tähän pykälään uusi 2 momentti jotenkin seuraavaan tapaan:

“Lapin sote-maakunnan toimielimen tulee käyttää myös saamen kieltä 1 momentissa tarkoitetuissa asiakirjoissa, jos asia koskee kuntaa, jossa saamenkielisten osuus väestöstä on edellisen vuoden ensimmäisenä päivänä ollut suurempi kuin yksi kolmasosa. Lisäksi Lapin maakunnan toimielimen tulee käyttää saamen kieltä tällaisissa asiakirjoissa muutoinkin, jos asialla on erityistä merkitystä saamelaisille.”

C Sote-maakuntalakiluonnos

- *Lain 33 §:n 4 momentti perusteluineen tulisi muuttaa siten, että siinä ehdotetun saamen kielen lautakunnan jäsenistö koostuisi erityisesti sosiaali- ja terveysalan asiantuntemusta omaavista saamelaisista ja heistä vähintään kaksi kolmasosa nimettäisiin saamelaiskäräjien ja muiden saamelaistoimijoiden esittämistä henkilöistä. Näistä kaksi olisi nimettävä SámiSoster ry:n esityksestä sillä perusteella, että yhdistys on ainoa saamelaisten sosiaali- ja terveysalan järjestö Suomessa ja että sillä on asemansa takia paras ruohonjuuritason asiantuntemus saamelaisten sosiaali-, terveys- ja hyvinvointioloista. SámiSoster ry:n edustuksen mukaanottaminen tukisi esitysluonnokseen kirjattua tavoitetta luoda edellytykset sote-maakuntien ja järjestöjen väliselle yhteistyölle ja järjestöjen vaikutusmahdollisuuksille. Lisäksi tällainen ratkaisu olisi linjassa pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan sisältyvien järjestöjen aseman vahvistamiseen liittyvien tavoitteiden kanssa.*
- *Sote-maakuntastrategiaa koskevaan lain 41 §:ään tulisi lisätä säännös, jonka mukaan Lapin maakunnan sote-maakuntastrategiassa tulee huomioida saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutuminen maakunnan palvelujen järjestämisessä ja tuottamisessa.*

D Lakiluonnokset sote-maakuntien rahoituksesta ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta

- *Sote-maakunnan rahoituslain 20 § tulisi tarkistaa niin, että siinä ehdotettu saamenkielisyysslisä muutettaisiin saamelaisuuslisäksi ja että tämä lisä määräytyisi koko maassa asuvien saamelaisten lukumäärän mukaan. Lisäksi säännöksen perusteluissa pitäisi erikseen mainita, että saamelaisuuslisällä on tarkoitus kattaa myös Lapin sote-maakunnalle sote-järjestämislakiluonnoksen 31 §:ssä ehdotetun valtakunnallisen tukitehtävän hoitamisesta aiheutuvia kustannuksia.*
- *Vastaavasti kunnan peruspalvelujen valtionosuutta koskevan lain 16 § tulisi muuttaa siten, että siinä tarkoitettu lisä määräytyisi kunnassa asuvien saamelaisten lukumäärän mukaan.*

1 Saamelaiset ja tosiasiallinen yhdenvertaisuus

Saamelaisten perusoikeussäännös (17.3 §) kuuluu yhdenvertaisuussääntelyn kokonaisuuteen yhdessä perustuslain yleisen yhdenvertaisuussäännöksen (5 §) kanssa. Säännökset ovat voimakkaasti sidoksissa oikeudenmukaisuuden edistämiseen yhteiskunnassa, josta on perusoikeusjärjestelmän eräänlaisena arvo- ja taustalähtökohtana säädetty perustuslain 1.2 §:ssä. Tätä arvolähtökohtaa konkretisoi perustuslain säännös julkisen vallan velvollisuudesta turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen (22 §). Pelkkää muodollista yhdenvertaisuutta ei nyky-yhteiskunnassa pidetä enää kaikissa tapauksissa riittävänä tosiasiallinen yhdenvertaisuuden toteutumisen varmistamiseksi. Tosiasiallinen yhdenvertaisuus tunnistaa ja ottaa huomioon ihmisten erilaiset lähtökohdat, elinolosuhteet ja tarpeet, jotka johtuvat muun muassa kieli- ja kulttuuritaustasta. Aidon yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää usein positiivista erityiskohtelua tarkoittavien toimenpiteiden toteuttamista. Useimmiten tässä on kyse lainsäädännöllisistä toimista. Saamelaisten osalta voidaan sanoa, että lähtökohtaisesti kaikki heidän oikeuksiaan erityisesti turvaava voimassa oleva lainsäädäntö rakentuu positiivisen erityiskohtelun periaatteelle; siis pyrkimykseen kohdella saamelaisia tosiasiallisesti yhdenvertaisesti, jotta he voisivat nauttia ihmisoikeuksista yhdenvertaisesti ja omista lähtökohdistaan.

Käytännössä saamelaisten perusoikeudet heidän itsehallintonsa perustalta esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon alalla toteutuvat nykyisin kuitenkin hyvin vajavaisesti. Siten myös tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen jää puolitiehen. Tähän epäkohtaan on keskeisenä syynä valtiovallan pyrkimys tulkita saamelaisia erityisesti koskevia perustuslain säännöksiä (17.3 § ja 121.4 §) minimaalisella tavalla tavallisessa lainsäädännössä. Kyse on niin ollen myös perus- ja ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan sivuuttamisesta. Perusoikeussäännöksen tulkinta on rajoittunut lähinnä kielellisten oikeuksien toteuttamiseen, ja siinäkin on valittu helpoin ja vaatimattomin ratkaisu, kun oikeuksien toteutuminen on jätetty saamen kielilain (1086/2003) säännösten varaan. Ratkaisu on riittämätön ja epäonnistunut, koska se on johtanut käytännössä tilanteeseen, jossa kunnat ja kuntayhtymät eivät luo pysyviä valmiuksia sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjoamiseen saamen kielellä ja saamelaiskulttuurin mukaisesti, vaan saamelaisten oikeudet turvataan viime kädessä saamen kielilain mukaisesti tulkkauksen avulla tilannekohtaisesti. Tämän lisäksi ratkaisu on johtanut siihen, että saamelaisten palvelutarvetta arvioidaan etupäässä kielelliseltä kannalta.

SámiSoster ry korostaa sitä, että saamelaiset eivät ole ainoastaan kielellinen vähemmistö, vaan ensisijaisesti Suomen perustuslaissa tunnustettu maan ainoa alkuperäiskansa. Kansainvälisessä oikeudessa alkuperäiskansojen oikeusaseman sääntelyssä pyritään näiden kansojen koko kulttuurimuodon ja elämäntavan suojaamiseen ja ylläpitämiseen. Siinä tarkastelussa kieli ja kielelliset oikeudet ovat vain yksi ulottuvuus. Saamelaisten asemaa ja tarpeita pitäisi tarkastella niin lainsäädännössä, hallinnossa kuin rahoitusratkaisuisakin tästä lähtökohdasta. Sen mukaisesti esimerkiksi saamelaisille tarkoitettujen sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä tulisi arvioida saamelaisen alkuperäiskansan kokonaistarpeiden näkökulmasta eikä pelkästään kielellisenä kysymyksenä.

2 Uudistuksen tavoitteet ja niihin liittyvät hallitusohjelman kirjaukset saamelaisten näkökulmasta

Sote-uudistuksen tavoitteena on vahvistaa ja turvata sote-maakunnan järjestämät laadukkaat ja asiakaslähtöiset palvelut suomen, ruotsin ja saamen kielillä. Sote-huollon osalta tavoitteena on edistää ja ylläpitää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä varmistaa yhdenvertaiset, yhteentoimivat ja kustannusvaikuttavat palvelut koko maassa. Tarkoituksena on luoda asianmukaiset edellytykset sille, että koko maassa on saatavilla riittävästi ja yhdenvertaisesti palveluja sekä palveluja tarvitsevien ihmisten tarpeet ja niissä tapahtuvat muutokset huomioon ottava palvelurakenne.

Uudistuksella pyritään osaltaan toteuttamaan pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan kirjattuja yhdenvertaisuuden toteutumista korostavia tavoitteita. Perusoikeusjärjestelmän kannalta mainittuihin tavoitteisiin liittyvät olennaisesti saamelaisten oikeusaseman kehittämistä koskevat kannanotot hallitusohjelmassa. Niiden mukaan hallitus kunnioittaa ja edistää saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista ottaen huomioon kansainväliset sopimukset (s. 88). Yhdenvertaisuutta erityisesti edistävänä toimenä hallitus lupaa turvata kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä erityisesti ruotsin ja saamen kielellä sekä viittomakielellä (s. 143). Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyen hallitus aikoo vahvistaa kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmässä (s. 144 ja 146). Hallitus pyrkii myös vahvistamaan järjestöjen roolia hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä sekä turvaamaan järjestöjen mahdollisuuksia tuottaa palveluja (s. 152).

3 SámiSoster ry:n aiemmat esitykset saamelaisten aseman huomioonottamiseksi sote-uudistuksessa

Yhdistys on sekä viime hallituskaudella että kuluvalle hallituskaudella tuonut useassa kannanotossaan sosiaali- ja terveysministeriön tietoon omat konkreettiset esityksensä saamelaisten aseman huomioonottamisesta sote-uudistusta koskevassa lainsäädännössä. Toimenpide-esitysten lähtökohtana ja tavoitteena on saamelaisten yhdenvertainen kohtelu sosiaali- ja terveydenhuollossa suhteessa pääväestöön. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää yhdistyksen mielestä erityisesti seuraavien asioiden toteutumista uudistukseen sisältyvässä lainsäädännössä:

- 1) Lapin sote-maakuntaa tulee velvoittaa ylläpitämään ja kehittämään saamenkielisiä ja saamelaiskulttuurin mukaisia palveluja saamelaisten kotiseutualueella samojen perusteiden mukaan kuin suomenkielisiäkin palveluja. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella Lapin maakunnassa saamelaispalvelut voitaisiin pääsääntöisesti järjestää saamen kielilain säännösten mukaisesti. Myös muualla Suomessa tulisi mahdollisuuksien mukaan järjestää näitä palveluja. Siellä niiden tuottamisessa voitaisiin hyödyntää nykyaikaista digitekniikka etäyhteyksin. Erityisen merkittävässä asemassa on Oulun yliopistollisen sairaalan erityisvastuualue (VNA 156/2017), sillä se on maantieteellisesti laajin Suomen viidestä yliopistollisten sairaaloiden erityisvastuualueista käsittäen yli puolet Suomen pinta-alasta. Siihen kuuluvat myös Lapin ja Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirit.

- 2) saamelaisilla tulee olla oikeus osallistua tosiasiallisella ja vaikuttavalla tavalla saamelaispalvelujen järjestämistä, tuottamista ja rahoituksen kohdentamista koskevaan suunnitteluun, päätöksentekoon ja valvontaan hallinnollisissa toimitelmissä.
- 3) saamelaispalvelujen tuottamista varten tulee osoittaa riittävä valtion rahoitus.

SámiSoster ry on tarkastellut nyt lausunnolla olevaa esitysluonnosta edellä mainittujen tavoitteidensa ja niihin liittyvän saamelaisten tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistämisen näkökulmasta. Yhdistys arvioi yleisesti, että lakikokonaisuuden mukaan saamelaisten oikeudellinen asema sosiaali- ja terveydenhuollossa säilyy pääosin nykytasolla, mikä näyttää olleen esityksen perustelujen mukaan lainvalmistelijoiden tarkoituskin (ks. esim. s. 299 ja 907). Tämä merkitsee sitä, että saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien ja tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen jää edelleen puolitiiehen. Yhdistys lausuu tarkemmin luonnoksesta seuraavaa:

4 Saamenkieliset sote-palvelut – sote-järjestämislakiluonnos

Sote-järjestämislakiluonnoksen¹ 5.1 §:n mukaan yksikielisessä sote-maakunnassa sosiaali- ja terveydenhuolto järjestettäisiin sote-maakunnan kielellä, siis suomen tai ruotsin kielellä, ja kaksikielisessä sote-maakunnassa puolestaan suomen ja ruotsin kielellä. Saman pykälän 2 momentissa puolestaan säädettäisiin asiakkaan oikeudesta käyttää saamen kieltä sosiaali- ja terveystalveissa saamen kielilain tarkoittamalla tavalla saamelaisten kotiseutualueen kunnissa sekä eräissä tapauksissa myös tämän alueen ulkopuolella Lapin sote-maakunnassa. Saamen kielilain mukaiset oikeudet perustuvat viime kädessä tulkkaukseen siinä tapauksessa, että viranomaisessa – tässä tapauksessa sote-toimintayksikössä – ei ole saatavilla saamen kielen taitoista ammattihenkilöstöä, joka voisi antaa saamenkieliselle asiakkaalle saamenkielistä palvelua. Saamenkielistä henkilöstöä on yhä nykyisinkin hyvin vähän sote-yksikköjen palveluksessa, myös saamelaisalueella. Sen takia saamelaiset asiakkaat joutuvat käyttämään suomea, kuten useimmiten tekevätkin tai turvautumaan kankeaan tulkkaukseen voidakseen käyttää saamea palveluissa. Tulkkaus puolestaan sopii huonosti sote-palvelujen käyttämisen yhteydessä sen takia, että siellä hoidetaan usein vaikeita ja arkaluonteisia henkilökohtaisia asioita, joiden käsittelyssä tulkin läsnäolo saatetaan kokea kiusalliseksi ja vastenmieliseksi.

Lakiluonnoksen palvelujen kieltä koskevan sääntelyn asetelma on siis nykyiseen tapaan tämä: Lapin sote-maakunnalla on *velvollisuus* järjestää sote-palveluja maakunnan kielellä eli suomen kielellä. Se edellyttää maakunnalta aktiivisia järjestelyjä suomenkielisten palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden turvaamiseksi. Saamenkielisten palvelujen osalta tilanne on tietyllä tapaa päinvastainen. Lakiluonnoksen 5.1 § mukaan maakunnalla *ei ole velvollisuutta* järjestää, ylläpitää ja kehittää saamenkielisiä palveluja alueellaan. Jos joku asiakas haluaa käyttää saamea Lapin maakunnan sote-palveluissa, on hänellä siihen luonnoksen mukaan oikeus saamen kielilain

¹ Esitysluonnoksen perusteluosassa puhutaan useassa kohtaa “sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetusta laista” (esim. sivuilla 297 ja 906), mutta itse lakiehdotus on nimetty sote-järjestämislaiksi (s. 995). Kyse lienee kuitenkin yhdestä ja samasta lakiehdotuksesta?

tarkoittamalla tavalla.² Tämä asiakkaan oikeus merkitsee sote-toimintayksikön näkökulmasta velvollisuutta huolehtia ainoastaan siitä, että asiakas voi siinä yksittäisessä palvelutilanteessa käyttää saamea joko tulkin välityksellä tai ilman sitä. Suomenkielinen asiakas saa siis aina kaikissa tapauksissa ja yhteyksissä ja käytännössä koko maan alueella suomenkielistä palvelua ilman, että omakielistä palvelua tarvitsee erikseen vaatia ja ilman tulkkaukseen turvautumista. Saamelaiset joutuvat sen sijaan useimmiten erikseen pyytämään oikeutta saamen kielen käyttämiseen tai jopa lakiin vedoten vaatimaan sitä, ja käyttämään tulkkia, jos yksiköllä ei ole osoittaa saamen kielen taitoista ammattihenkilöä palvelutilanteeseen. Saamelaiset ovat näin ollen eriarvoisessa asemassa suhteessa valtaväestöön.

SámiSoster ry uudistaa edellä sivulla 4, kohdassa 1 selostetun esityksensä saamelaisten kielellisten oikeuksien turvaamisesta sote-järjestämislaissa.

Oulun yliopistollinen sairaala on saamelaisten kannalta tärkein maan yliopistollisista sairaaloista. Nykyisen lainsäädännön mukaan saamelaisilla ei ole oikeutta käyttää saamen kieltä asioidessaan kyseisessä sairaalassa. Tilanne pysyisi samana myös nyt ehdotetun sote-järjestämislain mukaan, mitä yhdistys pitää valitettavana.

Sote-järjestämislakiluonnoksen 31 §:n mukaan Lapin sote-maakunnan tehtävänä on tukea *saamenkielisten palvelujen kehittämistä* koko maassa.³ Pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa tätä tehtävää ei ole sen enempää avattu, vaan ainoastaan toistettu säädöstekstin sisältö. Yhdistyksen arvion mukaan tämä pykälä tuossa muodossa saattaa jäädä kuolleeksi säännökseksi, sillä se on vailla konkreettista aineellista sisältöä. Epäkohtaa korostaa lisäksi se, että lakiluonnokseen sote-maakuntien rahoituksesta ei sisälly erillisiä säännöksiä kyseisen valtakunnallisen tukitehtävän rahoituksesta (ks. s. 907).

SámiSoster ry esittää, että Lapin sote-maakunnan vastuulle ehdotettua tehtävää tukea saamenkielisten palvelujen kehittämistä koko maassa konkretisoitaisiin lain 31 §:ssä jakamalla se pienempiin osatehtäviin ja osoittamalla ne Lapin sote-maakunnan saamen kielen lautakunnan hoidettavaksi sitä koskevan sote-maakuntalain 33 §:ssä. Nämä osatehtävät voisivat liittyä muun muassa asiantuntija-avun antamiseen, palvelujen koordinointiin ja yhdenmukaistamiseen, digitekniikan hyödyntämiseen sekä raportointiin. Sillä tavoin saavutettaisiin paremmin ne tavoitteet ja vaikutukset, joita säännöksellä oletettavasti tavoitellaan. Tehtäväkokonaisuuden osoittaminen kokoonpanoltaan yhdistyksen tässä lausunnossa ehdottamalle saamen kielen lautakunnalle lisäisi myös saamelaisten osallistumismahdollisuuksia omissa asioissaan, sillä saamenkielisten palvelujen kehittäminen kuuluu saamelaisten perustuslaillisen itsehallinnon piiriin.

² Lakiluonnoksen 5.1 §:n säädöstekstissä ei ole ilmaisua ”saamen kielilain tarkoittamalla tavalla”, mutta pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 526) ja eräässä esityksen toisessa kohdassa (ks. s. 297) tuota ilmaisua on käytetty. Epäselväksi jää, mistä tuo eroavaisuus johtuu ja mitä lopulta on tarkoitettu. Eroavaisuus ei ole pelkkää semantiikkaa, vaan sillä on todellista oikeudellista merkitystä.

³ Esitysluonnoksen luvussa 12.10. puhutaan tässä kohtaa pykälästä 30 (s. 907), mutta se lienee tekninen virhe.

5 Saamen kielilain muutosehdotukset

Saamen kielilakiin ehdotetaan tehtäväksi sote-maakuntalain säätämisestä johtuvat välttämättömät muutokset. Esitysluonnoksen perustelujen mukaan muutoksilla pyritään varmistamaan saamelaiden kielellisten oikeuksien säilyminen vähintään nykytasolla (s. 299). Muut saamen kielilain muutostarpeet on määrä toteuttaa myöhemmin.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan poistettavaksi saamen kielilain 3 §:ään sisältyvä viittaus saamelaiskäräjälain (974/1995) 3 §:n mukaiseen *saamelaismääritelmään*. Perustelujen mukaan tämä viittaussäännös on ongelmallinen, sillä saamelaiskäräjälain mukainen määritelmä on läheisesti sidoksissa saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemiseen ja vaalilautakunnan asiassa tekemään päätökseen. Saamelaismääritelmän poistamisen taustalla vaikuttaa eduskunnan perustuslakivaliokunnan asiaan liittyvä kannanotto, joka sisältyy sen antamaan mietintöön hallituksen esityksestä saamelaiskäräjälain muuttamiseksi (PeVM 12/2014 vp, s. 6 – HE 167/2014 vp) ja johon nyt puheena olevassa saamen kielilain muutosesityksessä nojataan. Esityksellä pyritään ilmeisesti poistamaan perustuslakivaliokunnan mainitsema epäkohta.

SámiSoster ry huomauttaa, että mainitun viittaussäännöksen poistaminen saamen kielilaista ei kuitenkaan asiallisesti ottaen muuttaisi vallitsevaa oikeustilaa. Perustuslain säännökset saamelaiden oikeudesta alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (17.3 §) itsehallinnon perustalta (121.4 §) sekä laki saamelaiskäräjistä ja saamen kielilaki muodostavat sääntelykokonaisuuden niin, että niitä pitäisi tulkita yhdessä. Saamelaiskäräjälakiin sisältyvä saamelaismääritelmä liittyy tähän kokonaisuuteen ja se määrittelee sen ihmisryhmän, jolle perustuslaissa ja sen nojalla säädetyissä laeissa saamelaisille turvatut oikeudet kuuluvat. Tätä määritelmää on noudatettava kaikkialla lainsäädännössä, kun sääntely koskee saamelaisia ja heidän oikeuksiaan, ellei jossakin laissa ole omaksuttu tai omaksuta jotakin toisenlaista saamelaisen määritelmää.⁴ Suomen voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole tällä hetkellä muuta määritelmää saamelaisesta. Kun saamen kielilain mukaiset oikeudet on turvattu saamelaisille, ei saamelaiskäräjälain mukaista saamelaisen määritelmää voida siten tässäkin yhteydessä mitenkään kiertää.

⁴ Saamen kielilain muutosesityksen (3 §) perusteluista (s. 845) voi saada sen käsityksen, että saamelaismääritelmä sisältyy saamelaiskäräjälakiin yksinomaan saamelaiskäräjien vaaliluettelon laatimista varten. Saamelaismääritelmä otettiin Suomen lainsäädäntöön ensimmäisen kerran vuonna 1973 annetussa asetuksessa saamelaisvaltuuskunnasta (824/1973, 1.2 §), josta se periytyi hieman tarkistettuna lakiin saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa (516/1991) vuonna 1991 ja edelleen muutettuna saamelaiskäräjälakiin vuonna 1995. Asetus saamelaisvaltuuskunnasta puolestaan pohjautui saamelaiskomitean valmistelemaan (KM 1973:46) ehdotukseen saamelaislaiksi, mikä ilmenee hallitusneuvos Stig Segercrantzin laatimasta saamelaisvaltuuskunta-asetuksen perustelumuihistiosta (5.11.1973). Saamelaislakiluonnos sisälsi muun ohessa ehdotuksen saamelaismääritelmäksi, jota koskevan säännösehdotuksen (1.1 §) perustelujen mukaan määritelmää tarvittiin, ”jotta tätä lakia voitaisiin soveltaa”. Perusteluissa todetaan edelleen, että ”saamelaisista ehdotetaan pidettäväksi erillistä rekisteriä Tilastokeskuksen toimesta mm. saamelaisvaalien toimittamista varten” (KM 1973:46, s. 170). Saamelaiskomitean ehdottama saamelaislaki oli tarkoituksensa, asialaajuutensa ja saamelaishallinnon toimivaltuuksien puolesta huomattavasti kattavampi kuin asetus saamelaisvaltuuskunnasta. Saamelaislailla pyrittiin kokonaisvaltaisella tavalla parantamaan saamelaiden taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oloja. Edellä mainitut lainvalmisteluasiakirjat osoittavat sen, ettei saamelaismääritelmän tarkoituksena ollut alunpitäen ainoastaan mahdollistaa saamelaisvaalien järjestämisen, vaan se oli sidoksissa pyrkimykseen turvata saamelaiden oikeudet kokonaisvaltaisesti. Tätä lähtökohtaa ei muutettu saamelaiskäräjälain säätämisen yhteydessä vuonna 1995 eikä sitä ole kumottu tai muutettu myöhemminkään.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan lisäksi muutettavaksi muun ohessa saamen kielilain 16 §:n säännöksiä, jotka koskevat kunnan nk. sisäistä virkakieltä. Voimassa olevan lain 16 §:n alkuosaan sisältyvä ehdoton vaatimus saamen kielen käyttämisestä sisäisenä virkakielenä koskee nykyisin vain Utsjoen kuntaa, sillä se on Suomessa ainoa kunta, jossa saamenkielisten osuus väestöstä on suurempi kuin yksi kolmasosa. Tällöin kunnan toimielimen tulee käyttää myös saamen kieltä sellaisissa pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle ja joilla on yleistä merkitystä. Kyseinen säännös velvoittaa Utsjoen kuntaa käyttämään saamen kieltä siinä mainituissa asiakirjoissa riippumatta siitä, keitä ne koskevat ja onko niihin sisältyvillä asioilla erityistä merkitystä saamelaisille. Esimerkiksi kunnan toimielinten kuten perusturvalautakunnan esityslistat ja pöytäkirjat on laadittu Utsjoella myös saameksi mainitun säännöksen velvoittamana.

Esitysluonnoksen mukaan sosiaali- ja terveystalvet ja pelastustoimen palvelut hallintoineen siirtyisivät uudistuksen seurauksena myös Utsjoen kunnan osalta Lapin sote-maakuntahallinnon vastuulle. Niihin liittyviin asiakirjoihin sovellettaisiin jatkossa muutettavaksi ehdotetun saamen kielilain 16.1 §:n sekä lisättäväksi ehdotetun uuden 16.2 §:n säännöksiä. Erotuksena voimassa olevaan Utsjoen kuntaa koskevaan oikeustilaan Lapin maakunnan toimielinten tulisi käyttää saamen kieltä vain niissa ei yksityisille asianosaisille annettavissa yleistä merkitystä omaavissa asiakirjoissa, joihin sisältyy saamelaisille erityisesti merkityksellisiä asioita. Näin ollen ehdotetut muutokset saamen kielilain 16 §:ään johtaisivat saamelaisten kielellisten oikeuksien heikkenemiseen nykytasosta. Käytännössä heikennys kohdistuisi lähinnä Utsjoen saamelaisten oikeuksiin.

Voimassa olevan saamen kielilain 16 §:n alkuosaa vastaava säännös sisältyi jo ensimmäiseen vuonna 1991 säädettyn saamen kielilakiin (L saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa, 516/1991), jossa se sijaitsi 15 §:n 2 momentissa. Säännöstä perusteltiin tuolloin sillä, että kunnan sisäisessä hallintotoiminnassaan käyttämällä kielellä on huomattava merkitys kunnan jäsenen valvontaoikeuden kannalta (ks. HE 180/1990 vp, s. 31–32). Tämä perustelu on yhä nykyisinkin relevantti ja ajankohtainen.

SámiSoster ry:n mielestä saamelaisten kielellisten oikeuksien säilyminen tältä osin nykyisellä tasolla tulisi varmistaa esimerkiksi ottamalla voimassa olevan saamen kielilain 16 §:n teksti sellaisenaan muutettavaksi ehdotetun lain 16 §:n 1 momentin sisällöksi ja lisäämällä tähän pykälään uusi 2 momentti jotenkin seuraavaan tapaan:

“Lapin sote-maakunnan toimielimen tulee käyttää myös saamen kieltä 1 momentissa tarkoitetuissa asiakirjoissa, jos asia koskee kuntaa, jossa saamenkielisten osuus väestöstä on edellisen vuoden ensimmäisenä päivänä ollut suurempi kuin yksi kolmasosa. Lisäksi Lapin sote-maakunnan toimielimen tulee käyttää saamen kieltä tällaisissa asiakirjoissa muutoinkin, jos asialla on erityistä merkitystä saamelaisille.”

6 Saamelaisten osallistumismahdollisuudet – sote-maakuntalakiluonnos

Sote-maakuntalakiluonnoksen 33.4 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi saamen kielen lautakunnasta, jonka sote-maakuntahallituksen tulisi asettaa sellaisessa maakunnassa, johon kuuluu saamelaisten kotiseutalueeseen kuuluva kunta. Käytännössä tämä tarkoittaisi Lapin sote-maakuntaa. Säännöksen

perustelujen mukaan saamen kielen lautakunta olisi sote-maakunnan saamenkielisten asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamiskanava sote-maakunnan hallinnossa. Sen tehtäväkenttä ulottuisi sote-maakunnan kaikkiin tehtäviin. Saamen kielen lautakunta olisi luonteeltaan maakunnan oma toimielin, joka täydentäisi ja turvaisi saamenkielisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia maakunnassa. Saamen kielen lautakunnan jäsenten tulisi olla saamenkielisiä. Perusteluissa korostetaan lisäksi, että jäsenten tulee olla kiinnostuneita saamenkielisten palvelujen kehittämisestä. Vähintään yksi kolmasosa jäsenistä olisi nimettävä saamelaiskäräjien esittämistä henkilöistä. Tämän sääntelyn tarkoituksena on vahvistaa saamen kielen asemaa palvelujen järjestämisessä. Saamelaisista tai saamelaisten aseman ja osallistumismahdollisuuksien turvaamisesta siinä ei puhuta mitään.

SámiSoster ry katsoo, että aiemmin ehdotetun saamen kielen vaikuttamistoimielimen korvaaminen nyt ehdotetulla, vahvemman aseman omaavalla saamen kielen lautakunnalla on perusratkaisultaan askel oikeaan suuntaan. Yhdistys toteaa kuitenkin, että ehdotettu sääntely on ongelmallinen saamelaisia erityisesti koskevien perustuslain säännösten, saamelaiskäräjälain ja saamen kielilain kannalta. Ongelma liittyy ”saamenkielinen” tai ”saamenkielinen asukas” käsitteen käyttämiseen ”saamelaisen” sijasta ja siitä seuraavista kyseenalaisista sääntelyehdotuksista. Saamenkielinen voi olla kuka tahansa, joka on opetellut tai opettelee saamen kielen. Saamenkielinen ei ole yhtä kuin saamelainen eivätkä kaikki saamenkieliset ole etniseltä taustaltaan saamelaisia. Maakunnan saamenkieliset asukkaat voivat olla etniseltä taustaltaan kirjava ryhmä, jonka keskeisin yhdistävä tekijä on saamen kielen osaaminen. Käsite ”saamenkielinen” on myös hyvin tulkinnanvarainen. Tämä seikka myönnetään myös esitysluonnoksen perusteluissa (s. 846), mutta silti siinä on päädytty kyseisen käsitteen käyttämiseen. Perustelujen mukaan saamen kieliryhmään kuulumista arvioitaisiin vakiintuneen käytännön mukaisesti niin, että esimerkiksi merkintä äidinkielestä väestötietojärjestelmässä ei olisi ainoa määrittävä tekijä kieliryhmään kuulumisesta (s. 428). Perusteluissa ei tarkemmin avata sanottua vakiintunutta käytäntöä, joten asia jää epäselväksi. Yhdistys huomauttaa, että lakikieleltä vaaditaan erityisesti täsmällisyyttä, yksitulkintaisuutta, johdonmukaisuutta ja virheettömyyttä.⁵

Käsite ”saamelainen” on etnisyyteen perustuva käsite. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jota yhdistää yhteinen historia, kulttuuri ja kielet. Heidän asemansa alkuperäiskansana on tunnustettu ja turvattu Suomen perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Saamelaisten oikeudet ovat ensisijaisesti alkuperäiskansaoikeuksia, mistä näkökulmasta heidän asemaansa tulisi tarkastella kaikessa kansallisessa lainsäädännössä ja sitä koskevissa uudistamishankkeissa, myös nyt puheena olevassa tapauksessa. Esitysluonnoksessa saamelaisia kohdellaan kuitenkin kielivähemmistönä, saamenkielisenä väestönä huolimatta siitä, että sen perusteluissa puhutaan otsikkotasolla ja paikoin itse tekstissäkin nimenomaan saamelaisten oikeuksista. Yhdistys viittaa tässäkin lakikieleltä vaadittavaan johdonmukaisuuteen, vaikkei varsinaisesta säädöstekstistä olekaan tässä kohtaa kyse.

Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan ”Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.” Pykälän jälkimmäinen säännös sisältää nk.

⁵ Nämä vaatimukset on mainittu muun muassa oikeusministeriön julkaisemassa Lainkirjoittajan oppaassa (oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita nro 37/2013, s. 439–440).

perustuslaillisen toimeksiannon säätää lailla saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään viranomaisessa. Saamen kielilaki on säädetty yhtäältä turvaamaan saamelaisten oikeutta yksilönä käyttää saamea viranomaisissa ja toisaalta oikeutta ryhmänä ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Nämä seikat kuuluvat olennaisesti yhteen. Tämä kiinteä yhteys ilmenee selvästi myös lain 1 §:stä, jonka mukaan lain tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kielellisten oikeuksien antamisella saamelaisille halutaan myös korostaa saamelaisten asemaa alkuperäiskansana. Saamen kielilailla pyritään sen perustelujen mukaan lisäksi laajemminkin toteuttamaan perustuslaissa saamelaisille ryhmänä turvattun kulttuuri-itsehallinnon tavoitteita muun muassa tukemalla saamen kieltä ja kulttuuria (HE 46/2003 vp, s. 25).

Esitysluonnoksen perusteluissa korostetaan useassa yhteydessä, että saamen kielen lautakuntaa koskevalla sääntelyllä ei ole tarkoitus puuttua saamelaisten perustuslailliseen itsehallintoon eikä saamelaiskäräjien lakisääteiseen asemaan ja toimivaltaan (s. 297, 428 ja 907). Sääntelyllä ei siten pyritä kehittämään saamelaisten itsehallintoa eikä siten lisäämään saamelaisten osallistumismahdollisuuksia omissa asioissaan. Tämän sijasta tarkoituksena on perustelujen mukaan vahvistaa saamen kielen asemaa palvelujen järjestämisessä, mikä tehtävä aiotaan siis antaa Lapin sote-maakunnan saamenkielisistä asukkaista koostuvalle saamen kielen lautakunnalle. Saamen kieli liittyy kiinteästi saamelaisten kulttuuriin, minkä takia saamelaisten on itsensä voitava ohjata kielensä tulevaa kehitystä ja päättää siihen kuuluvista asioista. Siitä lähtökohdasta on myös saamelaisten perusoikeussäännös kirjoitettu muotoon "saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan". Samankaltaista muotoilua on niin ikään käytetty perustuslain 121.4 §:ssä, jossa saamelaisille turvataan "...kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto..." Näiden perustuslain säännösten linjausten mukaisesti saamelaiskäräjälain 5 §:n 1 momentissa säädetään saamelaiskäräjien tehtävästä ja yleisestä toimivallasta hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. Saamelaiskäräjien erityisiin tehtäviin tai toimialaan kuuluu puolestaan muun muassa saamelaisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittäminen, mikä ilmenee viranomaisten neuvotteluelvoitetta koskevasta saamelaiskäräjälain 9 §:n 1 momentin 5 kohdasta.

Sote-maakuntalakiluonnoksen 33 §:n mukaan kansalliskielilautakunnalla ja saamen kielen lautakunnalla olisi samanlaiset tehtävät. Lautakuntien tehtävänä olisi muun muassa selvittää, arvioida ja lausua, miten sote-maakuntavaltuuston päätökset vaikuttavat kielellisten oikeuksien käytännön toteutumiseen. Tämä tehtävä samoin kuin muut lautakunnalle kaavailut tehtävät kuuluvat selvästi saamelaisten perustuslaillisen itsehallinnon piiriin. Siksi saamelaisilla itsellään tulee olla keskeinen rooli näiden tehtävien hoitamisessa. Asian tärkeyttä korostaa esitysluonnoksen perusteluihin kirjattu maininta, jonka mukaan saamen kielen lautakunnan tehtäväkenttä ulottuisi sote-maakunnan kaikkiin tehtäviin. Tästä voi päätellä, että lautakunnan tehtäväkokonaisuus tulisi todennäköisesti käsittämään myös sote-maakunnille mahdollisesti myöhemmin siirrettävät tai annettavat uudet tehtävät.

Saamen kielen lautakunnan jäsenistön koostuminen maakunnan saamenkielisistä asukkaista, lautakunnan asemointi maakunnan omaksi toimielimeksi ja useissa kohdissa lausutut vakuuttelut olla puuttumatta saamelaiskäräjien toimivaltaan tai saamelaisten itsehallintoon herättävät epäilyksen, että onko ehdotetun ratkaisun perimmäisemä tarkoituksena kiertää perustuslaista ja kansainvälisestä

oikeudesta nousevat vaatimukset kehittää ja vahvistaa saamelaiden itsemääräämisoikeutta omaan kieleensä, kulttuuriinsa ja yhteiskuntaelämäänsä kuuluvissa asioissa.

Tällä hetkellä valtaosa saamenkielisistä henkilöistä on etniseltä taustaltaan saamelaisia. Tilanne muuttuu kuitenkin koko ajan sitä mukaa kun yhä useampi muu kuin saamelainen opettelee saamen kielen ja voi siten kutsua itseään saamenkieliseksi. Tätä kautta aikaa myöten saamen kielen lautakunnan jäsenistä enemmistö voi olla muita kuin saamelaisia, varsinkin kun ottaa huomioon, että saamelaiskäräjät voisi käytännössä nimetä vain yhden kolmasosan lautakunnan jäsenistä. Muista jäsenistä päättäisi Lapin sote-maakunnan hallitus poliittisen mandaattijaon mukaan. Sote-maakuntalakiluonnoksessa ehdotettu ratkaisu saamen kielen lautakunnan kokoonpanosta saattaa näin – toisin kuin esitysluonnoksessa väitetään (s. 907) – ajan mittaan heikentää saamelaiden kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia sekä heidän perustuslaillista itsehallintoaan, mikä voi merkitä kansainvälisoikeudellista rikkomusta (ks. HE 248/1994 vp, s. 21, ks. myös PeVL 20/2013 vp, s. 9).

Edellä selostettujen näkökohtien valossa on ongelmallista luoda lain voimalla epämääräinen ja tulkinnanvarainen sote-maakunnan “saamenkielisistä asukkaista” koostuva uusi ryhmä, jolle annettaisiin oikeus hoitaa perustuslain ja saamelaiskäräjälain mukaan saamelaiden päätettäväksi kuuluvia asioita.

SámiSoster yhdistyksen mielestä saamen kielen lautakunnan jäsenistön tulisi koostua saamelaisista, joilla on erityisesti sosiaali- ja terveysalan asiantuntemusta, ja heistä vähintään kaksi kolmasosa olisi nimittävä saamelaiskäräjien ja muiden saamelaistoimijoiden esittämistä henkilöistä. Näistä kaksi olisi nimittävä SámiSoster ry:n esityksestä sillä perusteella, että yhdistys on ainoa saamelaiden sosiaali- ja terveysalan järjestö Suomessa ja että sillä on asemansa takia paras ruohonjuuritason asiantuntemus saamelaiden sosiaali-, terveys- ja hyvinvointioaloista. Siinä asemassa järjestö kykenee tuomaan esille asiakkaan näkökulman palvelujen kehittämistyöhön. Yhdistys esittää, että sote-maakuntalakiluonnoksen 33 §:n 4 momentti perusteluineen muutetaan edellä sanotun mukaisesti.

SámiSoster ry:n edustuksen mukaanottaminen tukisi esitysluonnokseen kirjattua tavoitetta luoda edellytykset sote-maakuntien ja järjestöjen väliselle yhteistyölle ja järjestöjen vaikutusmahdollisuuksille (ks. s. 282). Lisäksi tällainen ratkaisu olisi linjassa pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan sisältyvien järjestöjen aseman vahvistamiseen liittyvien tavoitteiden sekä alkuperäiskansaoikeuden määräysten ja Suomen perustuslain, saamelaiskäräjälain ja saamen kielilain tavoitteiden, säännösten ja hengen kanssa. Se myös edistäisi saamelaiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista.

SámiSoster ry haluaa painottaa sitä, että saamen kielen taitoisten henkilöiden määrän lisääntyminen on myönteinen ja kannatettava kehityskulku. Sillä tavoin saadaan enemmän saamenkielistä ammattihenkilöstöä eri palveluihin ja siten turvattua luonnollisella tavalla saamenkielisten palvelujen saatavuus eri sektoreilla ilman tulkkausapuun turvautumista. Tämä näkökohta on kuitenkin pidettävä erillään saamelaisille kuuluvasta oikeudesta alkuperäiskansana ylläpitää, huoltaa ja kehittää omaa kieltään ja ohjata saamenkielisten ja saamelaiskulttuuriin mukautettujen palvelujen tulevaa kehitystä.

Sote-maakuntalakiluonnoksen 41 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi *sote-maakuntastrategiasta*, jossa sote-maakuntavaltuusto linjaisi maakunnan toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteet. Pykälän 2 momentin mukaan kaksikielisen maakunnan strategiassa tulee huomioida kielellisten oikeuksien toteutuminen maakunnan palvelujen järjestämisessä ja tuottamisessa. Säännös koskee suomen- ja ruotsinkielistä väestöä ja heidän kielellisiä oikeuksiaan, muttei saamelaisten kielellisiä oikeuksia.

SámiSoster ry esittää, että myös saamelaisten kielellisten oikeuksien turvaaminen otetaan huomioon tässä yhteydessä lisäämällä kyseiseen lainkohtaan säännös, jonka mukaan Lapin maakunnan sote-maakuntastrategiassa tulee huomioida saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutuminen maakunnan palvelujen järjestämisessä ja tuottamisessa.

7 Saamenkielisten sote-palvelujen rahoitus – lakiluonnokset sote-maakuntien rahoituksesta ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta

SámiSoster ry:n pitää myönteisenä esitysluonnokseen sisältyviä sääntelyehdotuksia, joiden tarkoituksena on turvata riittävä valtion rahoitus saamenkielisten sote-palvelujen tuottamiseen eduskunnan perustuslakivaliokunnan viime vaalikaudella esittämän huomion suuntaisesti (PeVL 26/2017 vp, s. 61). Yhdistys kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, että molemmissa otsikossa mainituissa lakiluonnoksissa saamenkielisten palvelujen järjestämiseen osoitettavan valtion rahoituksen määrä olisi riippuvainen Lapin sote-maakunnassa (saamenkielisyyksissä, lain 20 §) tai saamelaisten kotiseutualueen kunnissa (saamelaisten kotiseutualueen kunnan lisäosa, lain 16 §) asuvien saamenkielisten asukkaiden määrästä. Saamenkielisyyys on puolestaan sidottu henkilön omaan ilmoitukseen äidinkielistään väestötietojärjestelmässä. SámiSoster ry:llä on syytä epäillä, että todellisuudessa saamenkielisten asukkaiden määrä on suurempi kuin mitä väestötilastot osoittavat. Tällöin valtion rahoitus saamenkielisiin palveluihin ei vastaisi todellista tarvetta. SámiSoster ry:n mielestä rahoituksen suuruuden määräymisperusteena olisi parempi käyttää saamelaisten määrää, sillä se on perusteena selkeämpi, luotettavampi ja riidattomampi kuin saamenkielisten määrä. Saamelainen käsitteenä on laissa selvästi määritelty päinvastoin kuin saamenkielinen ja saamelaisten määrästä on saatavilla luotettavaa tietoa saamelaiskäräjiltä.⁶

Eduskunnan perustuslakivaliokunta kiinnitti edellä mainitussa lausunnossaan huomiota myös tarpeeseen osoittaa valtion rahoitusta Lapin sote-maakunnalle saamenkielisten palvelujen valtakunnallisen kehittämistehtävän hoitamiseen (vrt. sote-järjestämisalakiluonnoksen 31 §). Lakiluonnos sote-maakuntien rahoituksesta ei kuitenkaan sisällä erillisiä säännöksiä Lapin sote-maakunnalle ehdotetun valtakunnallisen tukitehtävän rahoituksesta (ks. s. 907) eikä sen hoitamisesta aiheutuvia kustannuksia ole siten tarkoitus ottaa erikseen huomioon valtion rahoituksen määrässä. SámiSoster ry:n mielestä tämä epäkohta sääntelyssä johtaisi käytännössä siihen, että kyseinen tehtävä jäisi vähemmälle sijalle Lapin sote-maakunnan toiminnassa. Tämä seikka olisi taasen ristiriidassa sen tosiasian kanssa, että saamelaisista arviolta noin puolet asuu Lapin maakunnan ulkopuolella muualla Suomessa.

⁶ Saamelaiskäräjät julkaisee neljän vuoden välein tietoja Suomen puolen saamelaisten määrästä kieliryhmittäin, alueittain ja ikäluokittain, ja niistä käy erikseen ilmi myös ulkomailla asuvien, Suomen kansalaisuuden omaavien saamelaisten määrä. Tuoreimmat tiedot ovat vuodelta 2019 ja ne ovat julkisesti saatavilla nettiosoitteesta: www.samediggi.fi > dokumentit > tilastoja.

Ratkaisu olisi ristiriidassa myös sote-maakuntien rahoituslakiluonnoksen tarkoitusta koskevan 1 §:n kanssa (s. 726–727). Sen mukaan sote-maakuntien järjestämisvastuulle kuuluvien tehtävien rahoitus toteutettaisiin rahoituslakiluonnoksen nojalla sote-maakunnille kohdentuvana yleiskatteellisena rahoituksena. Järjestämisvastuulle kuuluvilla tehtävillä tarkoitettaisiin sote-maakunnille lailla tai sen nojalla säädettyjä tehtäviä (lakisääteiset tehtävät). Rahoituslakiluonnoksen 1 §:n perustelujen mukaan lähtökohtana on, että valtion rahoitus olisi kattava sote-maakuntien järjestämisvastuulle kuuluvien kaikkien tehtävien hoitamiseen. Kun puheena oleva tukitehtävä on tarkoitus antaa järjestämislain 31 §:n mukaisesti Lapin sote-maakunnan järjestämisvastuulle, tulisi yhdistyksen mielestä osoittaa sitä varten myös kattava valtion rahoitus. Näin ei ole kuitenkaan ehdotettu rahoituslakiluonnoksessa, jonka 20 § sisältää säännökset Lapin sote-maakunnalle osoitettavasta saamenkielisyyslisästä. Säännösten mukaan saamenkielisyyslisä määräytyisi Lapin sote-maakunnassa asuvien saamenkielisten asukkaiden lukumäärän mukaan. Niiden perusteluista käy selvästi ilmi, että tämä lisä on tarkoitettu kattamaan Lapin sote-maakunnalle sote-järjestämislakiluonnoksen 5 §:n 2 momentin mukaisten velvoitteiden hoitamisesta omalla alueellaan aiheutuvia kustannuksia.

SámiSoster ry mielestä Lapin sote-maakunnalle ehdotettu saamenkielisten sote-palvelujen kehittämisen tukemista koskeva valtakunnallinen tehtävä tulisi ottaa lisäkustannuksena huomioon maakunnalle osoitettavassa valtion rahoituksessa.

SámiSoster ry esittää, että sote-maakunnan rahoituslakiluonnoksen 20 § tarkistetaan niin, että siinä ehdotettu saamenkielisyyslisä muutettaisiin saamelaisuuslisäksi ja että tämä lisä määräytyisi koko maassa asuvien saamelaisten lukumäärän mukaan. Lisäksi säännöksen perusteluissa tulisi erikseen mainita, että saamelaisuuslisällä on tarkoitus kattaa myös sote-järjestämislakiluonnoksen 31 §:ssä Lapin sote-maakunnalle ehdotetun valtakunnallisen tukitehtävän hoitamisesta aiheutuvia kustannuksia.

Vastaavasti kunnan peruspalvelujen valtionosuutta koskevan lakiluonnoksen 16 § tulisi muuttaa siten, että siinä tarkoitettu lisä määräytyisi kunnassa asuvien saamelaisten lukumäärän mukaan.

Puheenjohtaja

Pekka Aikio

Toiminnanjohtaja

Ristenrauna Magga

Lausunnon valmisteli:

Juha Guttorm, erityisasiantuntija, OTT